

Rizična ponašanja djece i mladih na internetu u kontekstu razvojnih modela i modela objašnjena učinaka medija

---

Pavin, Lucija

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:981495>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-25**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij psihologije

Lucija Pavin

**Rizična ponašanja djece i mladih na internetu u kontekstu
razvojnih modela i modela objašnjena učinaka medija**

Završni rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Daniela Šincek

Sumentor: Ivana Duvnjak

Osijek, 2019.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

Preddiplomski studij psihologije

Lucija Pavin

**Rizična ponašanja djece i mladih na internetu u kontekstu
razvojnih modela i modela objašnjena učinaka medija**

Završni rad

Društvene znanosti, polje psihologija, grana razvojna psihologija

Mentor: izv.prof.dr.sc. Daniela Šincek

Sumentor: Ivana Duvnjak

Osijek, 2019.

Izjava o akademskoj čestitosti i o suglasnosti za javno objavljivanje

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravila te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasna da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku 18.09.2019.

Lucija Pavin, 01222250024

Sažetak

Informacijsko-komunikacijska revolucija posljednjih je nekoliko godina dosegla svoj vrhunac, a korištenje interneta i drugih medija je postalo svakodnevnica. Tako se naglo povećao i broj djece i adolescenata koji koriste internet, a posljedično se upuštaju i u rizična ponašanja na internetu. Iako je time porastao i broj istraživanja takvih ponašanja, malo se zna o samim uzrocima, kao i čimbenicima koji utječu na odluku o tome hoće li se mladi upustiti u neko rizično ponašanje na internetu ili neće. Stoga je cilj ovoga rada u kontekstu dva relativno nova modela, Modela dualne obrade i Modela različite podložnosti utjecaju medija (DSMM), objasniti neka od rizičnih ponašanja na internetu. Navedeni modeli obuhvaćaju mnoge varijable koje su se u prethodnim istraživanjima pokazale relevantnima pri objašnjenju rizičnih ponašanja na internetu. Model dualne obrade temelji se na pretpostavci da je kod djece i adolescenata sustav kognitivne kontrole koji je zadužen za kontrolu impulsa nedovoljno razvijen kako bi nadjačao socio-emocionalni sustav osjetljiv na nagrade koji je izrazito aktivan u pubertetu. S druge strane, Model različite podložnosti utjecaju medija obuhvaća dispozicijske, razvojne i socijalno podložne varijable, kao što su osobine ličnosti, stadij života u kojem se nalazi osoba te utjecaj okoline, a posebice obitelji i vršnjaka. Navedene varijable uz objašnjenja u kontekstu ova dva modela daju potpuniju sliku o razlozima zbog kojih se djeca i adolescenti više od svih drugih dobnih skupina upuštaju u rizična ponašanja na internetu.

Ključne riječi: seksting, pretraživanje i gledanje pornografskog sadržaja, Model dualne obrade, Model različite podložnosti utjecaju medija, djeca i adolescenti

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Pretraživanje i gledanje pornografskog sadržaja.....	2
3. Seksting	3
4. Modeli u podlozi objašnjenja rizičnih ponašanja na internetu	5
4.1. Model dualne obrade (Dual-Systems Model)	5
4.1.1. Pretraživanje i gledanje pornografskog sadržaja u kontekstu Modela dualne obrade ..	7
4.1.2. Seksting u kontekstu Modela dualne obrade	8
4.2. Model različite podložnosti utjecaju medija (The Differential Susceptibility to Media Effects Model – DSMM).....	9
4.2.1. Pretraživanje i gledanje pornografskog sadržaja u kontekstu Modela različite podložnosti utjecaju medija.....	11
4.2.2. Seksting u kontekstu Modela različite podložnosti utjecaju medija	13
5. Zaključak.....	14
6. Literatura	15

1. Uvod

Zahvaljujući tehnološkom napretku, velikom dijelu populacije je omogućeno svakodnevno korištenje različitih medija te brzi pristup internetu. Učenje, pronalaženje novih informacija, zabava, pa čak i stvaranje prijateljstva i traženje partnera postalo je gotovo nezamislivo bez računala, pametnih telefona i interneta. Posljedica toga jest to da ljudi, a posebice djeca i adolescenti, sve više svoga vremena provode upravo na internetu. Prema rezultatima nacionalnog komparativnog istraživanja o medijskim navikama djece i njihovih roditelja provedenog u Hrvatskoj (Kanižaj, Ciboci, Čosić Pregrad, Potočnik i Vinković, 2018) malo manje od polovine djece od 9 do 11 godina uvijek kada poželi ili zatreba može pristupiti internetu. Slični rezultati dobiveni su i na uzorku starije djece, pri čemu dvije trećine djece od 12 do 14 godina te tri četvrtine djece od 15 do 17 godina se također slobodno koristi internetom kada god imaju potrebu ili želju. Rezultati istraživanja provedenog u SAD-u su pokazali kako 97% adolescenata u dobi od 12 do 18 godina koristi internet (UCLA Internet Report, 2003), a polovina njih ga koristi kontinuirano i svaki dan (Lenhart, Madden i Hitlin, 2005).

Svakodnevnim korištenjem interneta i drugih medija, informacijsko-komunikacijska revolucija je dosegla svoj vrhunac, a posljedično utjecala i promijenila načine odrastanja, komuniciranja, ali i života općenito. Brže i lakše pronalaženje informacija, veća mogućnost povezivanja te razvoj informatičkih znanja i vještina (Tokunaga, 2010) mladima zasigurno olakšavaju funkcioniranje u suvremenom svijetu, no nerijetko sa sobom nose i mnoge rizike. Dostupnost različitim neprimjerenim i potencijalno uznemiravajućim sadržajima i osjećaj anonimnosti na internetu često mogu dovesti do mnogih opasnosti i rizičnih ponašanja. Neka od njih su izloženost seksualnim ili nasilnim sadržajima te slanje i primanje poruka seksualno eksplicitnog sadržaja poznato kao seksting (Buljan-Flander, Karlović i Čosić, 2004), a učestalost istih potakla je mnoge znanstvenike na istraživanje tih ponašanja. Rezultat su mnogobrojne studije usmjerene na identifikaciju faktora koji dovode do navedenih i drugih rizičnih ponašanja na internetu, ali i razni modeli i teorije kojima se navedena i ostala rizična ponašanja na internetu pokušavaju objasniti. Ipak, niti jedan model dosad nije uspio zahvatiti sve relevantne čimbenike koji utječu na pojavu rizičnih ponašanja na internetu, niti ih u potpunosti opisati i objasniti, što svakako ukazuje na složenost rizičnih ponašanja te na potrebu kombiniranja raznih modela.

Kroz ovaj rad prikazat će se dvije rizične aktivnosti djece i adolescenata na internetu. Prva aktivnost jest pretraživanje i gledanje pornografskog sadržaja na internetu, a druga slanje poruka seksualno eksplicitnog sadržaja odnosno seksting. Cilj rada je objasniti navedene aktivnosti u kontekstu razvojnih modela i modela objašnjena učinaka medija. Prvi opisani model

je Model dualne obrade (*The Dual Systems Model*; Steinberg, 2010) prema kojemu su djeca i adolescenti skloniji upuštanju u rizična ponašanja na internetu zbog nedovoljno razvijene kontrole impulsa i preosjetljivosti na nagrade (Rhyner, Uhl i Terrance, 2018). Drugi opisani model je Model različite podložnosti utjecaju medija (*The Differential Susceptibility to Media Effects Model – DSMM*; Valkenburg i Peter, 2013). DSMM ukazuje na to koje su varijable relevantne kod ispitivanja odnosa korištenja različitih medija i ponašanja (Burić, Juretić i Štulhofer, 2018), a obuhvaća tri vrste podložnih varijabli. To su razvojne, dispozicijske i socijalne podložne varijable (Velki i Duvnjak, 2017). Ovi modeli uzimaju u obzir velik broj različitih faktora, od bioloških i kognitivnih do osobnih i socijalnih, koji potencijalno koreliraju s upuštanjem u rizična ponašanja i bitni su za objašnjenje istih.

2. Pretraživanje i gledanje pornografskog sadržaja

U skladu s literaturom (Valkenburg i Peter, 2011), pornografija se definira kao profesionalno proizvedene slike ili videozapisi namijenjeni kako bi seksualno uzbudili gledatelje. Takve fotografije i videozapisi obično prikazuju seksualne aktivnosti, kao što su masturbacija i oralno zadovoljavanje, ali i sami seksualni čin (Peter i Valkenburg, 2016). Velika rasprostranjenost i dostupnost interneta, kao i sve liberalniji stavovi prema seksualnosti i pornografiji općenito, doveli su do toga da djeca i adolescenti sve češće pretražuju i gledaju pornografski sadržaj.

Prema rezultatima istraživanja provedenog u SAD-u koje je uključivalo djecu i adolescente u dobi od 10 do 17 godina koji redovito koriste internet, 19% ih je bilo izloženo seksualno neprimjerenim i nasilnim sadržajima (Buljan-Flander i sur., 2004). Posljedično tome broj empirijskih istraživanja o uzrocima i učincima gledanja pornografije značajno je porastao u posljednjih nekoliko godina (Peter i Valkenburg, 2016). Od 2005. do 2015. godine je kao odgovor na naglo povećanje broja adolescenata koji pretražuju i gledaju pornografski sadržaj, objavljeno više od 65 empirijskih istraživanja, a pretpostavlja se da se taj broj do danas udvostručio (Bloom i Hagedorn, 2015; Dombrowski, Gischlar i Durst, 2007). Rezultati tih istraživanja su pokazali da adolescenti, a često i djeca, zaista pretražuju i gledaju pornografiju, ali da stopa učestalosti znatno varira. Prema rezultatima istraživanja Ybarre i Mitchella (2005) 7% ispitanika u SAD-u u dobi od 10 do 17 godina namjerno je pretraživalo i koristilo pornografiju. Slično tomu, Chen (2013) je izvijestio da je prema rezultatima njegovog istraživanja to isto činilo 59% učenika. Nadalje, prema rezultatima istraživanja koje su proveli Weber, Quiring i Daschmann (2012) čak 93% njemačkih dječaka i 52% djevojčica u dobi od 16 do 19 godina je gledalo pornografski film u zadnjih šest mjeseci.

Što se tiče povezanosti gledanja pornografskog sadržaja i drugih seksualnih rizičnih ponašanja, istraživanje Petera i Valkenburga (2016) upućuje na to da je korištenje pornografije povezano s popustljivijim seksualnim stavovima. To bi značilo da su adolescenti koji su skloniji gledanju pornografskog sadržaja spremniji ući u seksualni odnos (Peter i Valkenburg, 2016). Postoje implikacije o tome da je gledanje pornografije povezano s jačim spolnim i seksualnim stereotipima te češćom promjenom seksualnih partnera i višom razinom seksualne agresije. Valkenburg i Peter (2009) su izvijestili kako adolescenti koji češće gledaju pornografiju, žene češće promatraju kao seksualne objekte. Uz to su izvijestili da mladići više nego djevojke gledaju pornografski sadržaj te da to najčešće čine u pubertetu (Peter i Valkenburg, 2016). Međutim, prema nedavno provedenom istraživanju u zemljama Europske unije, spolne razlike u pretraživanju i gledanju pornografije su se pokazale manje izraženima u liberalnijim zemljama, nego u manje liberalnim (Ševčíková, Šerek, Barbovski i Daneback, 2014). Utvrđeno je i da su najčešći korisnici oni visoko na traženju uzbuđenja te oni koji imaju nedefinirane ili nezadovoljavajuće obiteljske odnose (Peter i Valkenburg, 2016). Kao značajan prediktor pretraživanja i gledanja pornografskog sadržaja na internetu pokazalo se i zadovoljstvo životom i samopoštovanje. Adolescenti koji su bili manje zadovoljni svojim životom su češće koristili internetsku pornografiju, a to se također pokazalo i za adolescente s nižim samopoštovanjem (Kim, 2011). Ipak, u izraelskoj studiji je utvrđeno da samopoštovanje nije povezano s upotrebom internetske pornografije adolescenata (Mesch i Maman, 2009).

Brojni nalazi ukazuju na negativne posljedice gledanja pornografskog sadržaja, a posebice kod djece i adolescenata. Neke od tih posljedica su izraženiji spolni stereotipi, iskrivljena slika seksualnog odnosa veća seksualna agresija i slično. Stoga su mnogi znanstvenici pokušali identificirati čimbenike koji utječu na pojavu pretraživanja i gledanja pornografskog sadržaja kod djece i adolescenata. Ipak, mnogi nalazi tih istraživanja kasnije nisu potvrđeni, a postoje i mnoge kontradiktornosti među njima. Kontradiktornost navedenih i sličnih nalaza i sve veća učestalost pretraživanja i gledanja pornografskog sadržaja od strane djece i adolescenata svakako ukazuje na daljnju potrebu istraživanja i proučavanja.

3. Seksting

Seksting se definira kao slanje poruka, vlastitih slika i/ili videa seksualno eksplicitnog sadržaja drugoj osobi putem interneta (Klettke, Hallford i Mellor, 2014), a u današnje je vrijeme sve popularniji među mladima. Prakticira ga sve veći broj mladih, a to dokazuju i rezultati istraživanja provedenog u Sjedinjenim Američkim Državama prema kojima se prevalencija

slanja seksualno eksplicitnih poruka i fotografija kod adolescenata kreće od 10% do 35% (Klettke i sur., 2014), a povećava se s dobi (Mitchell, Finkerhor, Jones i Wolak, 2012). Nadalje, prema rezultatima istraživanja provedenom na uzorku europskih adolescenata, prosječna prevalencija sekstinga iznosi 3.4% (Baumgartner, Sumter, Peter, Valkenburg i Livingstone, 2014), dok je u Hrvatskoj na uzorku od 311 adolescenata, 39.9% njih navelo je kako je barem jednom u životu poslalo poruku seksualno eksplicitnog sadržaja (Vrselja, Pacadi i Maričić, 2015).

Istraživanja upućuju na nekoliko mogućih motiva za seksting poput flertovanja, održavanja intimnosti, eksperimentiranja, ali i pritiska od strane partnera (Cooper, Quayle, Jonsson i Svedin, 2016). U jednom istraživanju (Henderson, 2011) je većina sudionika kao motiv za seksting navela da su se htjeli osjećati privlačno ili pokrenuti seksualnu aktivnost. Nadalje, glavni razlog sekstinga može biti pritisak od strane partnera (Englander, 2012; National Campaign to Prevent Teen and Unplanned Pregnancy, 2008), ali i smanjenje dosade (Kopecký, 2011). Također, u istom istraživanju više od 60% adolescenata je izjavilo da sekstaju kako bi se prikazali zabavnima i spontanima, a oko 40% je izjavilo kako seksting koriste radi zabave ili kao odgovor na primanje sličnog materijala. Iako se slanje seksualiziranih poruka najčešće odvija unutar romantične veze (Klettke i sur., 2014), a često i preporučuje s obzirom na to da može poboljšati seksualnu komunikaciju između partnera i povećati zadovoljstvo odnosom, od iznimne je važnosti naglasiti kako seksting sa sobom nosi i značajne rizike. Najčešće spominjani rizici odnose se na mogućnost otkrivanja sadržaja seksualiziranih poruka onima kojima poruke nisu bile namijenjene što može imati ozbiljne posljedice za pošiljatelja poruke. Iako je vrlo malo podataka o tome koliko se često događa baš to da eksplicitne fotografije osobe budu podijeljene javno, jasno je da nakon toga mogu uslijediti ozbiljne psihološke posljedice kao što je sniženo samopoštovanje (Kričkić, Šincek i Babić Čikeš, 2017). Također, dosadašnja istraživanja pokazala su kako je slanje seksualno eksplicitnih poruka značajno povezano s drugim rizičnim spolnim ponašanjima, ali i sličnim neželjenim ishodima (Burić i sur., 2018). Najčešće je to ranije stupanje u spolne odnose (Temple, Paul, Van Den Berg, Le, McElhany i Temple, 2012), učestalo mijenjanje spolnih partnera i nekorištenje zaštite tijekom spolnog odnosa (Benotsch, Snipes, Martin i Bull, 2013; Rice i sur., 2012).

S obzirom na navedene moguće negativne posljedice, od iznimne je važnosti bolje istražiti ovo područje. Iako su već provedena mnoga istraživanja o sekstingu, potrebno je bolje ispitati koje varijable su prediktori sekstinga te istražiti zašto se mladi tako lako upuštaju u razmjenu seksualnih poruka i fotografija na kojima su u potpunosti ili djelomično nagi (National

Campaign to Prevent Teen and Unplanned Pregnancy, 2008). Razumijevanje motiva koji stoje iza ove vrste komuniciranja adolescenata može roditeljima, zajednici i školskim službenicima omogućiti bolje razumijevanje ponašanja adolescenata, a posljedično im pomoći i u pružanju odgovarajućeg seksualnog odgoja.

4. Modeli u podlozi objašnjenja rizičnih ponašanja na internetu

4.1. Model dualne obrade (Dual-Systems Model)

Napretkom razvojne neuroznanosti pojavila su se istraživanja čiji rezultati naglašavaju vezu neuroanatomskog razvoja i određenih socijalnih, emocionalnih i kognitivnih promjena u dječjoj dobi i adolescenciji (Gogtay, Giedd, Lusk, Hayashi, Greenstein, Vaituzis i Rapoport, 2004; Galvan, Hare, Parra, Penn, Voss, Glover i Casey, 2006; Toga, Thompson i Sowell, 2006). Kao posljedica tome pojavila se nova perspektiva o načinu preuzimanja rizika i donošenja odluka u dječjoj dobi i adolescenciji (Casey, Getz, i Galvan, 2008) prema kojoj je rizično ponašanje u adolescenciji jedan od proizvoda interakcije promjena u dva različita neurobiološka sustava: socio-emocionalnom sustavu i sustavu kognitivne kontrole.

U sklopu navedene perspektive, Steinberg (2010) je predstavio Model dualne obrade (Dual-Systems Model), koji se naziva i Teorijom maturacijske neravnoteže. Prema tom modelu, rizik u adolescenciji objašnjen je brzim i dramatičnim povećanjem dopaminergičkog djelovanja unutar socio-emocionalnog sustava u pubertetu te nedovoljno razvijenim sustavom kognitivne kontrole (Steinberg, 2010) zaslužnog za kontrolu misli i postupaka čije se sazrijevanje proteže sve do kraja adolescencije (Alvarez i Emory, 2006; Rubia, Smith, Brammer i Taylor, 2003). Pretpostavlja se da se povećanje dopaminergičkog djelovanja događa automatski ulaskom u pubertet, a dovodi do povećane osjetljivosti na nagrade (Steinberg, 2010). U prilog tomu idu studije koje su koristeći se funkcionalnom magnetskom rezonancom (fMRI) pokazale kako tijekom puberteta postoji povećana aktivnost u nucleusaccumbens, subkortikalnoj strukturi uključenoj u obradu nagrađujućeg podražaja (Galvan i sur., 2006). S druge strane, sustav kognitivne kontrole mora proći maturacijski proces koji se odvija postupno tijekom adolescencije, a rezultira naprednijom kontrolom impulsa i samoregulacijom (Steinberg, 2010). Ono što je ključno za objašnjenje upuštanja u rizična ponašanja jest neujednačena brzina razvoja socio-emocionalnog sustava pobuđenog u ranoj adolescenciji i kognitivnog sustava kontrole, čije se potpuno sazrijevanje događa u kasnoj adolescenciji ili ranoj odrasloj dobi. Upravo ta neujednačena razvijenost dvaju sustava u adolescenciji je razlog zašto adolescencija predstavlja razdoblje pojačane ranjivosti, a ujedno i veće sklonosti upuštanja u rizična ponašanja (Steinberg,

2010). Drugim riječima, sustav kognitivne kontrole kontrolira, interpretira i koristi informacije dobivene iz visoko aktiviranog socio-emocionalnog sustava, a ta visoka aktivacija obično nadvladava još nepotpuno razvijen sustav kognitivne kontrole (Lambert, Simons-Morton, Cain, Weisz i Cox, 2013). Neka tumačenja sugeriraju da lako upuštanje u rizična ponašanja adolescenata vjerojatno ima i svoju razvojno-adaptivnu svrhu s obzirom na to da na neki način olakšava prijelaz iz društvenog konteksta ovisnog o obitelji u neovisniji kontekst orijentiran na vršnjake (Steinberg, 2010). Prema tome, adolescenciju karakterizira povećana potreba za neovisnošću, a u kombinaciji sa smanjenim nadzorom od strane odraslih, mladi se sve češće nalaze u situacijama koje omogućavaju rizično ponašanje te se upuštaju u isto. Potreba za neovisnošću se javlja paralelno sa psihološkim i neurofiziološkim promjenama tijekom kritičnog razdoblja kada su, u našoj evolucijskoj prošlosti, upuštanje u rizik i neovisnost bili značajni za preživljavanje i reprodukciju (Lambert i sur., 2013).

Navedeni evolucijski društveno-kontekstualni čimbenici zajedno s potvrdama razvojne neuroznanosti ukazuju na to da neurorazvojne promjene mogu predisponirati pojedince da budu skloniji upuštanju u rizična ponašanja tijekom adolescencije nego tijekom drugih životnih razdoblja (Lambert i sur., 2013). Naime, razvojna neravnoteža dvaju navedenih sustava u adolescenciji utječe na mentalni izračun procjene ishoda i vjerojatnost istih tako da u situacijama u kojima je ishod, odnosno socio-emocionalna nagrada umjereno visoka ili visoka (kao što je uzbuđenje nakon gledanja pornografskog sadržaja, osjećaj poželjnosti nakon sekstinga ili osjećaj pripadnosti nakon komunikacije s nepoznatim osobama), sustav kognitivne kontrole nije u stanju nadjačati visoko aktivirani socijalno-emocionalni sustav. Stoga djeca i adolescenti precjenjuju vrijednost nagrađujućeg ishoda te se upuštaju u rizična ponašanja.

Model dualne obrade dobio je veliku potporu od mnogih stručnjaka, a posebno od strane razvojnih psihologa. Tako Steinberg (2010) predstavlja potpunu organizaciju modela utemeljenu na rezultatima istraživanja provedenog na uzorku od 935 sudionika, a Pharo, Sim, Graham, Gross i Hayne (2011) su ispitali odnos stupnja razvijenosti sustava za kognitivnu kontrolu i nekih rizičnih ponašanja. Otkrili su da su preuzimanje rizika i stupanj razvijenosti sustava za kognitivnu kontrolu negativno povezani, što pokazuje da rizično ponašanje potencijalno može biti posljedica razvojnih promjena u prefrontalnom korteksu. Ipak, treba napomenuti da razlike između sustava nisu tako jasno razgraničene kako model predlaže. Umjesto toga, neka istraživanja ukazuju na to da postoji mnogo međusobnog djelovanja i preklapanja između dva navedena sustava (Krawczyk, Gazzaley i D'Esposito, 2007; Padmala i Pessoa, 2010).

4.1.1. Pretraživanje i gledanje pornografskog sadržaja u kontekstu Modela dualne obrade

Gledanje i pretraživanje pornografskog sadržaja kod većine ljudi rezultira uzbuđenjem, a kao takvo pruža trenutni osjećaj zanimanja i zadovoljstva. To je posebno vidljivo kod adolescenata koji još nisu dovoljno dobro upoznati sa svojom seksualnošću niti sa samim seksualnim činom. Stoga gledanje pornografskog kod njih najčešće izaziva jak osjećaj uzbuđenja kojemu, s obzirom na izrazitu podložnost emocijama i nedovoljnu samokontrolu, ne mogu odoljeti.

Takvo tumačenje adolescentskog gledanja pornografskog sadržaja u skladu je s opisanim Modelom dualne obrade. Kao što je već i navedeno, socioemocionalni sustav adolescenata izrazito je reaktivan, posebice u pubertetu. Tako se uzbuđenje koje slijedi nakon gledanja pornografskog sadržaja adolescentima čini kao poprilično velika i vrijedna nagrada, a moguće posljedice su najčešće podcijenjene. Neke od tih posljedica su stvaranje spolnih stereotipa i veća seksualna agresija, a nastaju zbog nedovoljno razvijenog sustava kognitivne kontrole kojeg ovaj model također uzima u obzir. Uz navedeno uzbuđenje koje adolescent doživljava tijekom gledanja pornografskog sadržaja, nerijetko se javlja i osjećaj zadovoljenja znatiželje.

Navedene podatke potvrđuje i istraživanje motiva gledanja pornografije provedeno na talijanskom uzorku adolescenata. Prema rezultatima tog istraživanja, 53% mladića i 44% djevojaka je izjavilo kako najčešće gledaju pornografiju jer ih ista seksualno uzbuđuje, dok je u sličnom istraživanju 37% djevojaka izjavilo da pornografiju gledaju kako bi zadovoljile znatiželju ili kako bi dobile informacije o seksualnosti i seksualnom odnosu (Romito i Beltramini, 2012). Još jedno nedavno istraživanje razloga zbog kojeg se adolescenti upuštaju u pretraživanje i gledanje pornografskog sadržaja na internetu potvrdilo je pretpostavke Romita i Beltramini (2012). Prema rezultatima tog istraživanja, 50% djevojaka je otkrilo da su pretraživale pornografiju iz znatiželje prema seksualnom odnosu, a 17% djevojaka je izjavilo kako je isto to radilo, ali kako bi dobile neke konkretne informacije o seksualnom odnosu (Braun-Courville i Rojas, 2009). U kontekstu Modela dualne obrade, zadovoljenje znatiželje i seksualno uzbuđenje predstavljaju nagradu na koju socioemocionalni sustav reagira. Ključan razlog zbog kojeg se adolescenti upuštaju u pretraživanje i gledanje pornografskog sadržaja jest to što se uzbuđenje i zadovoljenje znatiželje koje im pruža gledanje pornografskog sadržaja događa trenutno. Glavna zadaća sustava kognitivne kontrole jest upravo to da omogućuje odgodu trenutnog zadovoljstva, a budući da je on kod adolescenata još nedovoljno razvijen, ipak podliježu tom trenutnom uzbuđenju i trenutnom zadovoljenju znatiželje, a posljedice koje bi mogle proizaći iz gledanja pornografskog sadržaja ne mogu predvidjeti niti procijeniti. Prema

Modelu dualne obrade adolescentskim ponašanjem u vezi izbora da pretražuju i gledaju pornografski sadržaj, više upravljaju emocije, odnosno potpuno razvijeni socio-emocionalni sustav, nego što to čini sustav kognitivne kontrole koji sazrijeva kasnije, a koji sprječava ljude da čine ono što bi moglo imati loše posljedice za njih (Rhyner i sur., 2018).

4.1.2. Seksting u kontekstu Modela dualne obrade

Rezultati dosadašnjih istraživanja sekstinga djelomično idu u prilog teoriji rizičnih ponašanja (Jessor i Jessor, 1977) prema kojoj rizična ponašanja proizlaze iz istih ili povezanih uzroka, a pojedinci koji se upuštaju u jednu vrstu rizičnog ponašanja vjerojatno će se upuštati i u druga rizična ponašanja (Burić i sur., 2018). Ipak, malo je istraživanja koja se bave socijalnim i razvojnim utjecajima koji dovode do sekstinga (Judge, 2012), no postoje indikacije koje idu u prilog upravo Modelu dualne obrade usmjerenom na razvojne promjene.

Prema Modelu dualne obrade, izvršne funkcije i procesi donošenja odluka još nisu u potpunosti razvijeni u djetinjstvu i adolescenciji. Stoga djeca i adolescenti nisu u stanju dovoljno dobro procijeniti moguće posljedice sekstinga, kao što je prosljeđivanje poruka i fotografija osobama kojima nisu namijenjene. Uz to, aktivnost dopaminergičkog sustava se povećava u pubertetu, tako da je dijeljenje seksualno eksplicitnih fotografija najčešće vođeno emocijom uzbuđenja i nemogućnošću odgađanja potencijalne nagrade, kao što je osjećaj poželjnosti ili produbljanje intimnosti (Rhyner i sur., 2018). Može se zaključiti kako je seksting kod adolescenata, posredstvom socioemocionalnog sustava zapravo impulzivan i nepromišljen (Rhyner i sur., 2018). U prilog tomu idu i rezultati istraživanja sustava kognitivne kontrole koji se razvija tek kasnije u adolescenciji, usporedo s drugim naprednijim načinima mišljenja. Steinberg (2005) navodi kako adolescenti tijekom rane adolescencije pokazuju znatno manju mogućnost rasuđivanja, kao i smanjeni kapacitet za obradu informacija u pogledu učinkovitosti i kapaciteta. To znači da ni sustav kognitivne kontrole još nije razvijen dovoljno kako bi uspješno procijenio moguće posljedice sekstinga. Uz to, adolescenti su posebno podložni impulzivnosti (McLaughlin, 2010) te najčešće podliježu snažnim emocijama, a zanemaruju činjenicu da slanje eksplicitnih fotografija drugoj osobi može biti rizično. Čini se da seksting adolescentima zaista predstavlja uzbudljivu aktivnost te da ne pridaju važnost mogućim negativnim posljedicama. Adolescenti šalju tekstualne poruke ili fotografije seksualno eksplicitnog sadržaja prije nego što u potpunosti procijene posljedice uključivanja u takvu akciju. Adolescenti neće uvidjeti da postoji mogućnost da osoba koja je primila tekstualne poruke ili fotografije seksualno

eksplicitnog sadržaja iste prosljedi osobama kojima te poruke ili fotografije nisu bile namijenjene ili objavi na internetu (McLaughlin,2010).

Model dualne obrade predstavlja vrlo dobru podlogu za objašnjenje sekstinga budući da uzima u obzir neujednačen razvoj dvaju bitnih sustava koji je prema istraživanjima razvojnih psihologa i neuroznanstvenika značajno povezan s učestalošću sekstinga. Ipak, od velike je važnosti razmotriti i druge čimbenike i moguće utjecaje. Neki od njih su utjecaj vršnjaka, utjecaj obitelji, suvremenih i sve više prihvaćenih liberalnih stavova o spolnosti, utjecaj napretka tehnologije, kao i utjecaj osobina ličnosti pojedinaca koji se upuštaju u seksting i slično (Rice i sur., 2012).

4.2. Model različite podložnosti utjecaju medija (The Differential Susceptibility to Media Effects Model – DSMM)

Nakon uvođenja televizije 1950-ih godina, učinci medija su se intenzivno počeli istraživati, a od 1980-ih godina pa sve do danas, napravljene su tisuće empirijskih studija o kognitivnim, emocionalnim i ponašajnim učincima medija i interneta na djecu i adolescente (Potter i Riddle, 2007). Mnoge od tih studija su pokazale kako postoje značajne individualne razlike u osjetljivosti na učinke medije. Stoga je predložen Model različite podložnosti utjecaju medija (The Differential Susceptibility to Media Effects Model – DSMM; Valkenburg i Peter, 2013) koji je usmjeren na medijske učinke na mikro, odnosno individualnoj razini. Model različite podložnosti utjecaju medija se nadovezuje na ranije teorije o medijskim učincima na individualnoj razini kao što je Socijalno-kognitivna teorija (Bandura, 1989), Teorija selektivne izloženosti (Klapper, 1960), Model ograničene sposobnosti obrade poruka (Lang, 2000), te na nekoliko teorija koje su inače korištene u svrhu razumijevanja medijskih učinaka na mlade, kao što je Generalni model agresije (Anderson i Bushman, 2001), Teorija lineacije (Potter, 1999) te Model medijske prakse (Steele i Brown, 1995). DSMM integrira prediktorske i kriterijske varijable upotrebe medija u jedan model sastavljen od više dijelova (Valkenburg i Peter, 2013). Prvi dio modela prikazuje kako veličinu učinka korištenja medija predviđaju tri tipa diferencijalno-osjetljivih varijabli, a to su razvojno, dispozicijski i socijalno osjetljive varijable te je ovisno o njima utjecaj medija više ili manje izražen (Velki i Duvnjak, 2017). Prema drugom dijelu modela, utjecaji medija su neizravni, odnosno stanja koja nastaju kao reakcija na medije posreduju odnos između uporabe i učinaka medija. Ta stanja mogu biti kognitivna, kao što je pažnja i zadržavanje pažnje, emocionalna kao što su emocije koje nastaju nakon obraćanja pažnje na određeni medijski sadržaj ili uzbuđujuća što uključuje razinu aktivacije simpatikusa.

Nadalje, treći dio modela nalaže kako navedene diferencijalno-osjetljive varijable imaju dvije uloge. One djeluju kao prediktori korištenja medija, ali i kao moderatori učinka korištenja medija s obzirom na kognitivna, emocionalna ili uzbuđujuća stanja koja nastaju nakon izloženosti medijskom sadržaju. Posljednji dio modela se odnosi na to da su učinci medija transakcijski, što znači da oni ne samo da utječu na uporabu medija, već i na stanja koja nastaju nakon te uporabe te na diferencijalno-osjetljive varijable. Za potrebe ovog rada naglasak je stavljen na prvoj pretpostavci modela, prema kojoj veličinu učinka medija predviđaju tri vrste diferencijalno osjetljivih varijabli odnosno razvojno, dispozicijski i socijalno-osjetljivim varijablama.

Razvojno osjetljive varijable se odnose na selektivnost uporabe i reaktivnost na medije, a ovise o razini kognitivnog, socijalnog i emocionalnog razvoja djeteta ili adolescenta (Burić i sur., 2018). Pojedinci na određenoj razvojnoj razini preferiraju medijski sadržaj koji je njima razumljiv i zanimljiv, odnosno sadržaj koji je optimalan za njihovu razvojnu razinu (Valkenburg i Peter, 2013) Stoga su kognitivna i emocionalna razina razvoja vrlo snažni prediktori uporabe i preferencija medija i sadržaja (Valkenburg i Peter, 2013)

Dispozicijski osjetljive varijable se odnose na dimenzije koje predisponiraju osobu da odabire određene medije i reagira na njih na određeni način, a obuhvaćaju spol, crte ličnosti i temperament, motivaciju i kognitivne sheme poput heuristika, raspoloženja i stavova (Burić i sur., 2018). Pretpostavlja se da osobe imaju sklonost traženju one vrste medija koja barem djelomično odgovara njihovim predispozicijama (Klapper, 1960). Drugim riječima, pretpostavljeno je da je kod pojedinaca koji imaju tendenciju više upotrebljavati i reagirati na medije, ta tendencija, barem u određenoj mjeri vezana uz neku njihovu predispoziciju, a najčešće je to neuroticizam, agresivnost ili traženje uzbuđenja (Krcmar, 2009; Oliver, Kim i Sanders, 2006). Važno je naglasiti kako su neke od navedenih dimenzija relativno stabilne u vremenu, poput ličnosti i temperamenta, dok su druge osjetljive na promjene, pa tako i same promjenjive, poput raspoloženja, motivacije i stavova.

Socijalno osjetljive varijable se odnose na sve socijalno-kontekstualne čimbenike koji mogu utjecati na odluku o određenom ponašanju i na reaktivnost na medije, uključujući roditelje, vršnjake, školski sustav, kulturalne norme i vrijednosti djeteta (Valkenburg i Peter, 2013). Učinak medija je transakcijski i karakterizira ga interakcija pojedinca s jednom ili više drugih osoba. Stoga te osobe, a posebice roditelji i vršnjaci mogu ograničiti ili potaknuti izloženost određenim internetskim sadržajima (Velki i Duvnjak, 2017). Isto tako škole ili organizacije mogu zabraniti ili poticati pristup određenim internetskim stranicama, kao što norme i vrijednosti nekog društva mogu omogućiti ili onemogućiti pojedincima da se koriste određenim medijima

(Velki i Duvnjak, 2017). Norme koje prevladavaju u određenim društvenim skupinama utječu i na količinu vremena koju će osoba provesti koristeći se određenim medijom, ali i na sadržaj koji će odabrati. Uz to, važno je spomenuti i pojavu "emocionalne zaraze" (McDonald, 2009). Budući da su ljudi vrlo osjetljivi na tuđe stavove, raspoloženja i emocionalne reakcije, njihova kognitivna i emocionalna stanja se mogu pojačati ili smanjiti tijekom zajedničkog korištenja medija (Valkenburg i Peter, 2013) čemu su posebno podložni adolescenti s obzirom na to da je adolescencija karakterizirana ubrzanom razvojem ličnosti i formiranjem stavova tijekom kojeg je osoba posebno podložna utjecaju okoline.

Socijalni kontekst u kojem dijete ili adolescent odrasta djeluje kao snažan poticaj ili inhibitor uporabe medija (Klapper, 1960; McDonald, 2009). S obzirom na to da DSMM, za razliku od ostalih modela koji objašnjavaju učinke medija taj kontekst uzima u obzir, njegov značaj je neupitan, a važnost velika. Iako postoje brojna istraživanja utjecaja medija, DSMM za sada jedini ispituje moderacijsku ulogu socijalno podložnih varijabli (Valkenburg i Peter, 2013), što ga čini modelom koji obuhvaća najširi raspon varijabli. Stoga je opravdano pretpostaviti kako se pomoću DSMM-a može objasniti zašto i kako mediji utječu na ponašanje i mišljenje djece i adolescenata, kako se taj utjecaj može pojačati ili smanjiti (Velki i Duvnjak, 2017) te zašto neka djeca i adolescenti koji su izloženi rizičnim činiteljima usvajaju rizična ponašanja, dok druga ne (Ricijaš, Krajcer i Bouillet, 2010). Stoga je moguće analizirati one varijable koje djeluju kao zaštitni čimbenici (npr. samopoštovanje) te one koje djeluju kao rizični čimbenici (npr. traženje uzbuđenja) (Burić i sur., 2018).

4.2.1. Pretraživanje i gledanje pornografskog sadržaja u kontekstu Modela različite podložnosti utjecaju medija

Prema prvom dijelu Modela različite podložnosti utjecaju medija, na upuštanje u gledanje pornografskog sadržaja utječu tri vrste podložnih varijabli, a to su razvojno, dispozicijski i socijalno podložne varijable. Model pretpostavlja da na odluku hoće li se adolescent upustiti u pretraživanje, kao i u gledanje pornografije utječe njegova razvojna razina, njegove dispozicije te socijalno okruženje. Pretpostavlja se da razvojno razdoblje adolescencije samo po sebi utječe na to da se adolescenti upuštaju u gledanje pornografije. To je razdoblje u kojem mlada osoba spolno sazrijeva te većina adolescenata još nije otkrila svoj seksualni identitet, niti se u potpunosti upoznala sa seksualnim činom i njegovim značenjem (Walrave, Ponnet, Van Ouytsel, Van Gool, Heirman i Verbeek, 2015). Može se zaključiti kako će baš to

razdoblje biti ono u kojem će osobe biti posebno zainteresirane za seksualnost, a time i za pornografiju (Valkenburg i Peter, 2011).

Što se tiče dispozicijski podložnih varijabli, istraživanja su pokazala da neke od njih uistinu predviđaju učestalost gledanja pornografskog sadržaja na internetu. Pretpostavlja se da će adolescenti visoko na skali traženja uzbuđenja biti skloniji pretraživanju i gledanju pornografskog sadržaja (Beyens, Vandenbosch i Eggermont, 2015; Luder i sur., 2011; Valkenburg i Peter, 2009). Kao bitna dispozicija pokazala se i niska samokontrola, odnosno adolescenti koji nisu imali dovoljno razvijenu samokontrolu, češće su pretraživali i gledali pornografiju na internetu (Holt, Bossler i May, 2012). Nadalje, Peter i Valkenburg (2009) su izvijestili kako su mladi koji su bili manje zadovoljni svojim životima također češće koristili internetsku pornografiju, a taj nalaz je potvrđen u longitudinalnoj studiji istih autora. U prilog tomu idu i dvije korejske studije u kojima su rezultati pokazali kako se adolescenti s nižim samopoštovanjem češće služe pornografijom od adolescenata koji su imali visoko samopoštovanje (Kim, 2001, 2011). Suprotne nalaze dobili su izraelski istraživači Mesch i Maman (2009) koji su izvijestili da samopoštovanje nije povezano s učestalošću gledanja pornografije na internetu.

Sljedeće dispozicije koje su prema modelu relevantne su spol i dob. Pretpostavlja se da spol i dob predviđaju učestalost gledanja pornografskog sadržaja. Međutim, rezultati pokazuju nekonzistentnosti. Naime, dok su četiri istraživanja pokazala da se upotreba pornografije povećava s dob (Ševčíková i sur., 2014; Shek i Ma, 2012; Wolak, Mitchell i Finkelhor, 2007; Ybarra i Mitchell, 2005), odnosno da stariji adolescenti više pretražuju i gledaju pornografiju, pet drugih studija nisu potvrdile takav nalaz (Holt i sur., 2012; Mesch, 2009; Mesch i Maman, 2009; Peter i Valkenburg, 2009). Međutim, ono što jesu potvrdile jest to da su mlađi adolescenti češće pretraživali pornografiju koja je bila usmjerena na ljubav, dok su stariji češće pretraživali pornografiju usmjerenu na sami seksualni čin i dominaciju jednog partnera (Vandenbosch, 2015).

Posljednja vrsta podložnih varijabli koje su prema DSMM-u relevantni prediktori gledanja pornografskog sadržaja jesu socijalno podložne varijable. Češća uporaba pornografije se pokazala povezana s nefunkcionalnim i nezadovoljavajućim odnosima u obitelji (Shek i Ma, 2014), kao i s manjom predanošću istoj (Mesch, 2009; Mesch i Maman, 2009). Neka istraživanja su pokazala kako su s češćom upotrebom pornografije povezani i slabiji prosocijalni stavovi (Mesch, 2009; Shek i Ma, 2012), dok se restriktivni roditeljski odgoj pokazao kao zaštitni faktor od pretraživanja i gledanja pornografskog sadržaja na internetu (Ševčíková i sur., 2014).

Što se tiče utjecaja vršnjaka i okoline, češća upotreba internetske pornografije pronađena je kod adolescenata čiji su prijatelji i vršnjaci također pretraživali i gledali pornografiju na internetu (Peter i Valkenburg, 2009). Češće pretraživanje i gledanje pornografije pronađeno je i kod adolescenata koji su o pornografiji češće komunicirali sa svojim prijateljima te kod onih adolescenata koji su smatrali da i većina njihovih vršnjaka koristi pornografiju (Weber i sur., 2012). S češćom upotrebom pornografije povezani su i popularnost, želja za popularnošću te pritisak vršnjaka (Vanden Abeele, Campbell, Eggermont i Roe, 2014).

Navedeni nalazi podržavaju pretpostavke Modela različite podložnosti utjecaju medija. Rezultati navedenih istraživanja idu u prilog većini varijabli prema DSMM-u. S obzirom na to se može zaključiti kako DSMM daje vrlo dobru podlogu za objašnjenje upuštanja u rizična ponašanja, u ovom slučaju pretraživanja i gledanja pornografije na internetu.

4.2.2. Seksting u kontekstu Modela različite podložnosti utjecaju medija

Na pojavu rizičnog ponašanja, u ovom slučaju sekstinga, utjecaj mogu imati i oni čimbenici koji su relevantni prema Modelu različite podložnosti utjecaju medija. Prema DSMM-u, dispozicije adolescenta utječu na to hoće li se upustiti u seksting ili neće. Tako se pretpostavlja se da mladi koji su skloniji traženju uzbuđenja češće prakticiraju seksting (Tomić, Burić i Štulhofer, 2018) te da je njihovo podcjenjivanje negativnih ishoda ono čime ova crta ličnosti predviđa, odnosno ima učinak na nečije ponašanje (Burić i sur., 2018). Traženje uzbuđenja je predispozicija koja motivira pojedince na upuštanje u rizična ponašanja, a cilj je doživljavanje uzbuđujućeg iskustva (Zuckerman, 1979). U ovom slučaju, rizično ponašanje je seksting, a uz traženje uzbuđenja, neki autori (Burić i sur., 2018) navode i nisko samopoštovanje i nisku religioznost kao značajne čimbenike koji predviđaju upuštanje u seksting. Ipak, Hudson i Fetro (2015) nisu pronašli značajnu povezanost između samopoštovanja i sekstinga, a moguće objašnjenje je to da mladi visokog i niskog samopoštovanja podjednako sekstaju, ali u podlozi toga su različiti razlozi (Burić i sur., 2018). Tako će osobe visokog samopoštovanja svojim partnerima češće slati seksualizirane poruke kao vrstu dara, dok će osobe nižeg samopoštovanja to raditi zbog partnerova pritiska. Što se tiče religioznosti, Strassberg, Rullo i Mackaronis (2014) navode kako između religioznosti i slanja seksualiziranih poruka postoji negativna povezanost. Ipak, bitno je za naglasiti kako se taj nalaz pokazao točnim samo za studente za koje je religioznost bila iznimno važna, a kod umjereno religioznih sudionika manja učestalost slanja seksualiziranih poruka nije utvrđena (Burić i sur., 2018).

Kao bitni čimbenici koji utječu na to hoće li se adolescent upustiti u seksting ili ne, pokazali su se i spol i dob. Iako rezultati nisu jednoznačni, neka istraživanja navode kako djevojke češće nego mladići šalju poruke seksualno eksplicitnog sadržaja (Mitchell i sur., 2012). S druge strane, Lenhart (2009) navodi kako nema razlika u učestalosti sekstinga između mladića i djevojaka. Za mladiće se pokazalo kako je slanje seksualno eksplicitnog sadržaja bilo značajno povezano s prethodnim iskustvom sekstinga, dok za djevojke taj podatak nije dobiven (Burić i sur., 2018).

Prema rezultatima istraživanja čimbenika koji mogu povećati, odnosno smanjiti vjerojatnost sekstinga u adolescenciji, pokazano je da adolescenti koji imaju prijatelje koji prakticiraju seksting, imaju 17 puta veću vjerojatnost da i sami počnu prakticirati (Rice i sur., 2012). Tome u prilog ide i to da je 61% adolescenata koji su prakticirali seksting izjavilo da su bili pod pritiskom da to učine (Klettke i sur., 2014). Prema tome, opravdano je zaključiti kako je utjecaj vršnjaka važan čimbenik u adolescentskom sekstingu. Neka istraživanja upućuju na to da roditeljska kontrola, vrsta škole i obrazovanje roditelja imaju učinak u predviđanju slanja poruka seksualno eksplicitnog sadržaja. Adolescenti bez roditeljske kontrole, učenici tehničkih zanimanja te oni čiji roditelji imaju niži stupanj obrazovanja se češće upuštaju u seksting (Burić i sur., 2018). To potvrđuju i istraživanja povezanosti roditeljske kontrole i slanja seksualiziranih poruka na hrvatskom uzorku šesnaestogodišnjaka koja su pokazala da postoji značajna povezanost roditeljske kontrole i slanja poruka seksualno eksplicitnog sadržaja (Tomić i sur., 2018). Sveukupno gledano, navedene studije ukazuju na to da je utjecaj okoline važan čimbenik u adolescentskom sekstingu, kao i to da je DSMM primjenjiv i koristan u objašnjenju adolescentskog sekstinga s obzirom na to da uzima u obzir socijalno podložne varijable što je u ovom slučaju utjecaj vršnjaka i šire okoline (Rhyner i sur., 2018).

5. Zaključak

Dostupnost i rasprostranjenost interneta su doveli do značajnog porasta broja djece i adolescenata koji ga koriste. Samim time je porastao i broj onih koji se upuštaju u rizična ponašanja na internetu, kao što je pretraživanje i gledanje pornografskog sadržaja i seksting. U posljednjih nekoliko godina su provedena brojna istraživanja koja su pokušala objasniti zašto se djeca i adolescenti upuštaju u ta rizična ponašanja, kao i zašto se neki tomu ipak odupiru. Na temelju rezultata različitih istraživanja su nastali različiti modeli, kao što su Model dualne obrade i Model različite podložnosti utjecaju medija. Zahvaljujući napretku tehnologije, neuroznanost poprilično je napredovala te je Model dualne obrade dobio snažnu empirijsku podlogu. Prema

njemu se djeca i adolescenti upuštaju u pretraživanje i gledanje pornografskog sadržaja i sekstinga zbog pojačane osjetljivosti na nagrađivanje i nedovoljno razvijene kontrole impulsa. Rezultati mnogih istraživanja ukazuju na povezanost mnogih razvojnih, dispozicijskih i socijalnih čimbenika. Gledanje pornografskog sadržaja adolescentima je iznimno zanimljivo s obzirom na fazu razvoja i prve romantične odnose. To je u skladu s pretpostavkom DSMM-a kako razvojni čimbenici utječu na odluku o upuštanju i rizična ponašanja te kako su neke dispozicije i socijalni čimbenici vrlo snažni prediktori upuštanja u rizična ponašanja.

Zaključno, opisani modeli daju vrlo dobre prijedloge za objašnjenje zašto se djeca i adolescenti upuštaju u rizična ponašanja na internetu. Međutim, potrebno je i dalje istraživati ovo područje te što je najvažnije, djelovati u smislu prevencije kako bi mladima osigurali sigurnu budućnost i kvalitetan život.

6. Literatura

- Alvarez, J. A. i Emory, E. (2006). Executive function and the frontal lobes: a meta-analytic review. *Neuropsychology review*, 16(1), 17-42.
- Anderson, C. A. i Bushman, B. J. (2001). Effects of violent video games on aggressive behavior, aggressive cognition, aggressive affect, physiological arousal, and prosocial behavior: A meta-analytic review of the scientific literature. *Psychological science*, 12(5), 353-359.
- Bandura, A. (1989). Human agency in social cognitive theory. *American psychologist*, 44(9), 1175-1184.
- Baumgartner, S. E., Sumter, S. R., Peter, J., Valkenburg, P. M. i Livingstone, S. (2014). Does country context matter? Investigating the predictors of teen sexting across Europe. *Computers in Human Behavior*, 34, 157-164.
- Benotsch, E. G., Snipes, D. J., Martin, A. M. i Bull, S. S. (2013). Sexting, substance use, and sexual risk behavior in young adults. *Journal of Adolescent Health*, 52, 307-313.
- Beyens, I., Vandenbosch, L. i Eggermont, S. (2015). Early adolescent boys' exposure to Internet pornography: Relationships to pubertal timing, sensation seeking and academic performance. *Journal of Early Adolescence*, 35(8), 1045-1068.
- Bloom, Z. D. i Hagedorn, W. B. (2015). Male adolescents and contemporary pornography: Implications for marriage and family counselors. *Family Journal*, 23(1), 82-89.
- Braun-Courville, D. K. i Rojas, M. (2009). Exposure to sexually explicit web sites and adolescent sexual attitudes and behaviors. *Journal of Adolescent Health*, 45, 156-162.

- Buljan-Flander, G., Karlović, A. i Ćosić, I. (2004). Izloženost djece zlostavljanju putem interneta. *Medix: specijalizirani medicinski dvomjesečnik*, 10(54/55), 159-161.
- Burić, J., Juretić, J. i Štulhofer, A. (2018). Uloga dispozicijskih, socijalizacijskih i ponašajnih čimbenika u dinamici slanja seksualno eksplicitnih poruka u adolescenciji. *Psihološki teme*, 27(3), 409-435.
- Casey, B. J., Getz, S. i Galvan, A. (2008). The adolescent brain. *Developmental review*, 28(1), 62-77.
- Chen, W. (2013). Internet use, online communication, and ties in Americans' networks. *Social Science Computer Review*, 31(4), 404-423.
- Cooper, K., Quayle, E., Jonsson, L. i Svedin, C. G. (2016). Adolescents and self-taken sexual images: A review of the literature. *Computers in human behavior*, 55, 706-716.
- Dombrowski, S. C., Gischlar, K. L. i Durst, T. (2007). Safeguarding young people from cyber pornography and cyber sexual predation: A major dilemma of the Internet. *Child Abuse Review*, 16(3), 153-170.
- Englander, E. (2012). Low risk associated with most teenage sexting: A study of 617 18-year-olds. MARC Research Reports, 6. http://vc.bridgew.edu/marc_reports/6 (preuzeto 14.08.2019)
- Galvan, A., Hare, T. A., Parra, C. E., Penn, J., Voss, H., Glover, G. i Casey, B. J. (2006). Earlier development of the accumbens relative to orbitofrontal cortex might underlie risk-taking behavior in adolescents. *Journal of Neuroscience*, 26(25), 6885-6892.
- Gogtay, N., Giedd, J. N., Lusk, L., Hayashi, K. M., Greenstein, D., Vaituzis, A. C. i Rapoport, J. L. (2004). Dynamic mapping of human cortical development during childhood through early adulthood. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 101(21), 8174-8179.
- Henderson, L. (2011). Sexting and sexual relationships among teens and young adults. *McNair Scholars Research Journal*, 7(1). 31-39.
- Holt, T. J., Bossler, A. M. i May, D. C. (2012). Low self-control, deviant peer associations, and juvenile cyberdeviance. *American Journal of Criminal Justice*, 37(3), 378-395.
- Hudson, H. K. i Fetro, J. V. (2015). Sexual activity: Predictors of sexting behaviors and intentions to sext among selected undergraduate students. *Computers in Human Behavior*, 49, 615-622.
- Jessor, R. i Jessor, S. (1977). *Problem behavior and psychosocial development: A longitudinal study of youth*. New York: Academic Press.

- Judge, A. M. (2012). "Sexting" among US adolescents: Psychological and legal perspectives. *Harvard Review of Psychiatry*, 20(2), 86-96.
- Kanižaj I, Ciboci L., Čosić Pregrad. I., Potočnik. D. i Vinković, D. (2018). Izlaganje djece seksualnom sadržaju i noviji oblici rizičnog ponašanja u virtualnom svijetu, EUKids Online, <http://hrkids.online/post/fourth-press/> (preuzeto 14.08.2019)
- Kim, Y.-H. (2001). Korean adolescents' health risk behaviors and their relationships with the selected psychological constructs. *Journal of Adolescent Health*, 29(4), 298–306.
- Kim, Y.-H. (2011). Adolescents' health behaviours and its associations with psychological variables. *Central European journal of public health*, 19(4), 205-209.
- Klapper, J.T. (1960). *The effects of mass communication*. New York, NY: Free Press.
- Klettke, B., Hallford, D. J. i Mellor, D. J. (2014). Sexting prevalence and correlates: A systematic literature review. *Clinical Psychology Review*, 34, 44-53.
- Krawczyk, D. C., Gazzaley, A. i D'Esposito, M. (2007). Reward modulation of prefrontal and visual association cortex during an incentive working memory task. *Brain research*, 1141, 168-177.
- Kričkić, D., Šincek, D. i Babić Čikeš, A. (2017). Sexting, cyber-violence and sexually risk behaviour among college students. *Kriminologija i socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 25(2), 15-28.
- Lambert, A. E., Simons-Morton, B. G., Cain, S. A., Weisz, S. i Cox, D. J. (2014). Considerations of a dual-systems model of cognitive development and risky driving. *Journal of research on adolescence*, 24(3), 541-550.
- Lang, A. (2000). The limited capacity model of mediated message processing. *Journal of communication*, 50(1), 46-70.
- Lenhart, A. (2009). Teens and sexting. *Pew internet and American life project*, 1, 1-26.
- Lenhart, A., Madden, M. i Hitlin, P. (2005). *Teens and technology: Youth are leading the transition to a fully wired and mobile nation*. Washington, DC: Pew Internet and American Life Project.
- Luder, M.T., Pittet, I., Berchtold, A., Akre, C., Michaud, P.A. i Suris, J.C. (2011). Associations between online pornography and sexual behavior among adolescents: Myth or reality? *Archives of Sexual Behavior*, 40(5), 1027-1035.
- McDonald, D. G. (2009). Media use and the social environment. U: R. L. Nabi i M. B. Oliver (Ur.), *Media processes and effects* (str. 251-268). Los Angeles, CA: Sage.

- McLaughlin, J. H. (2010). Crime and punishment: Teen sexting in context. *Penn St. L. Review*, 115, 135-181.
- Mesch, G. S. (2009). Social bonds and Internet pornographic exposure among adolescents. *Journal of Adolescence*, 32(3), 601–618.
- Mesch, G. S. i Maman, T. L. (2009). Intentional online pornographic exposure among adolescents: Is the Internet to blame? *Verhaltenstherapie and Verhaltensmedizin*, 30(3), 352–367.
- Mitchell, K. J., Finkerhor, D., Jones, L. M. i Wolak, J. (2012). Prevalence and characteristics of youth sexting: A national study. *Pediatrics*, 129(1), 13-20.
- Oliver, M.B., Kim, J. i Sanders, M.S. (2006). Personality. UJ. Bryant i P. Vorderer (Ur.), *Psychology of entertainment* (str. 329-341). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Padmala, S. i Pessoa, L. (2010). Interactions between cognition and motivation during response inhibition. *Neuropsychologia*, 48(2), 558-565.
- Peter, J. i Valkenburg, P. M. (2016). Adolescents and pornography: A review of 20 years of research. *The Journal of Sex Research*, 53(4-5), 509-531.
- Pharo, H., Sim, C., Graham, M., Gross, J. i Hayne, H. (2011). Risky business: executive function, personality, and reckless behavior during adolescence and emerging adulthood. *Behavioral neuroscience*, 125(6), 970-978.
- Potter, W. J. (1999). *On media violence*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Potter, W. J. i Riddle, K. (2007). A content analysis of the media effects literature. *Journalism and Mass Communication Quarterly*, 84(1), 90-104.
- Rhyner, K. J., Uhl, C. A. i Terrance, C. A. (2018). Are teens being unfairly punished? Applying the dual systems model of adolescent risk-taking to sexting among adolescents. *Youth justice*, 18(1), 52-66.
- Rice, E., Rhoades, H., Winetrobe, H., Sanchez, M., Montoya, J., Plant, A. i Kordic, T. (2012). Sexually explicit cell phone messaging associated with sexual risk among adolescents. *Pediatrics*, 130(4), 667-673.
- Ricijaš, N., Krajcer, M. i Bouillet, D. (2010). Rizična ponašanja zagrebačkih srednjoškolaraca – razlike s obzirom na spol. *Odgojne znanosti*, 12(19), 45-63.
- Romito, P. i Beltramini, L. (2015). Factors associated with exposure to violent or degrading pornography among high school students. *The Journal of School Nursing*, 31(4), 280-290.

- Rubia, K., Smith, A. B., Brammer, M. J. i Taylor, E. (2003). Right inferior prefrontal cortex mediates response inhibition while mesial prefrontal cortex is responsible for error detection. *Neuroimage*, 20(1), 351-358.
- Shek, D. T. i Ma, C. (2012). Consumption of pornographic materials among Hong Kong early adolescents: A replication. *International Journal of Child Health and Human Development*, 6(1), 157-166.
- Shek, D. T. i Ma, C. M. (2014). Using structural equation modeling to examine consumption of pornographic materials in Chinese adolescents in Hong Kong. *International Journal on Disability and Human Development*, 13(2), 239-245.
- Steele, J. R. i Brown, J. D. (1995). Adolescent room culture: Studying media in the context of everyday life. *Journal of youth and adolescence*, 24(5), 551-576.
- Steinberg, L. (2005). Cognitive and affective development in adolescence. *Trends in Cognitive Sciences*, 9(2), 69-74.
- Steinberg, L. (2010). A dual systems model of adolescent risk-taking. *Developmental Psychobiology: The Journal of the International Society for Developmental Psychobiology*, 52(3), 216-224.
- Strassberg, D. S., Rullo, J. E. i Mackaronis, J. E. (2014). The sending and receiving of sexually explicit cell phone photos ("Sexting") while in high school: One college's students' retrospective reports. *Computers in Human Behavior*, 41, 177-183.
- Ševčíková, A., Šerek, J., Barbovschi, M. i Daneback, K. (2014). The roles of individual characteristics and liberalism in intentional and unintentional exposure to online sexual material among European youth: A multilevel approach. *Sexuality Research and Social Policy*, 11(2), 104-115.
- Temple, J. R., Paul, J. A., van den Berg, P., Le, V. D., McElhany, A. i Temple, B. W. (2012). Teen sexting and its associations with sexual behaviours. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 166, 828-833.
- Toga, A. W., Thompson, P. M. i Sowell, E. R. (2006). Mapping brain maturation. *Focus*, 29(3), 148-390.
- Tokunaga, R. S. (2010). Following you home from school: A critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization. *Computers in human behavior*, 26(3), 277-287.
- Tomić, I., Burić, J. i Štulhofer, A. (2018). Associations between adolescent use of sexually explicit material and sexual behavior: Does parental monitoring play a role? *Archives of Sexual Behavior*, 47, 1881-1893.

- UCLA Internet Report (2003). Surveying the digital future, Year three. UCLA Center for Communication Policy. [http://images.forbes.com/fdc/mediaresourcecenter/ UCLA03.pdf](http://images.forbes.com/fdc/mediaresourcecenter/UCLA03.pdf) (preuzeto 14.08.2019)
- Valkenburg, P. M. i Peter, J. (2009). Social consequences of the Internet for adolescents: A decade of research. *Current directions in psychological science*, 18(1), 1-5.
- Valkenburg, P. M. i Peter, J. (2011). Online communication among adolescents: An integrated model of its attraction, opportunities, and risks. *Journal of adolescent health*, 48(2), 121-127.
- Valkenburg, P. M. i Peter, J. (2013). The differential susceptibility to media effects model. *Journal of Communication*, 63(2), 221-243.
- Vanden Abeele, M., Campbell, S. W., Eggermont, S. i Roe, K. (2014). Sexting, mobile porn use, and peer group dynamics: Boys' and girls' self-perceived popularity, need for popularity, and perceived peer pressure. *Media Psychology*, 17(1), 6-33.
- Vandenbosch, L. (2015). Antecedents of adolescents' exposure to different types of sexually explicit Internet material: A longitudinal study. *Computers in Human Behavior*, 50, 439-448.
- Velki, T. i Duvnjak, I. (2017). Efekti socijalnoga konteksta na povezanost uporabe medija s nekim aspektima razvoja djece. *Psihologijske teme*, 26(3), 481-508.
- Vrselja, I., Pacadi, D. i Maričić, J. (2015). Odnos sekstinga sa seksualno rizičnim ponašanjem i nekim psihosocijalnim čimbenicima. *Psihologijske teme*, 24, 425-447.
- Walrave, M., Ponnet, K., Van Ouytsel, J., Van Gool, E., Heirman, W. i Verbeek, A. (2015). Whether or not to engage in sexting: Explaining adolescent sexting behaviour by applying the prototype willingness model. *Telematics and Informatics*, 32(4), 796-808.
- Weber, M., Quiring, O. i Daschmann, G. (2012). Peers, parents and pornography: Exploring adolescents' exposure to sexually explicit material and its developmental correlates. *Sexuality and Culture*, 16(4), 408-427.
- Wolak, J., Mitchell, K. i Finkelhor, D. (2007). Unwanted and wanted exposure to online pornography in a national sample of youth Internet users. *Pediatrics*, 119(2), 247-257.
- Ybarra, M. L. i Mitchell, K. J. (2005). Exposure to Internet pornography among children and adolescents: A national survey. *Cyberpsychology and behavior*, 8(5), 473-486.
- Zuckerman, M. (1979). *Sensation seeking: Beyond the optimal level of arousal*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.